

УДК 378. 4 (438) УАМ: [94:3231] (438)

Цитування:

Гиса О. А. Ягеллонська традиція в Польщі та її проєкція в структурі Познанського університету (1922–2023 роки). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 2. С. 176–180.

Hysa O. (2023). Jagellonian Tradition in Poland and Its Projection in the Structure of the University of Poznan (1922-2023). *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 176–180 [in English].

Гиса Оксана Андріївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0003-2236-7498>
oksana.hysa@gmail.com

ЯГЕЛЛОНСЬКА ТРАДИЦІЯ В ПОЛЬЩІ ТА ЇЇ ПРОЄКЦІЯ В СТРУКТУРІ ПОЗНАНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1922–2023 роки)

Мета роботи – проаналізувати діяльність кафедри музикології Познанського університету у руслі ягеллонської традиції Польщі в оригінальному переломленні засад європейської музичної академічної освіти від часу її заснування (1922 р.) до початку ХХІ ст. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні біографічного методу (вивчення життєвого шляху відомих представників познанської музикологічної школи); джерелознавчого (опрацювання наукових праць із зазначеної проблематики); музикознавчо-аналітичного методу — для вивчення окремої стильової типології та історіографічних надбань. **Наукова новизна** роботи полягає у виокремленні культурного феномену ягеллонства у зв'язку з особливостями заснування і функціонування музикологічної кафедри у Познанському університеті. **Висновки.** Дослідження дало змогу простежити шлях становлення музикології як науки та навчальної дисципліни у Познані у руслі ягеллонської традиції Польщі в оригінальному переломленні засад європейської музичної академічної освіти від часу її заснування (1922 р.) до початку ХХІ ст. Очолована Л. Каменським кафедра музикознавства була єдиним науковим підрозділом у Польщі, де велися дослідження в галузі етномузикології. Ця кафедра першою в країні розгорнула музикознавчу діяльність щодо систематизації збору та обробки польської народної музики на основі живого матеріалу. При кафедрі було засновано регіональний фонографічний архів. Діяльність Л. Каменського та А. Хибінського зумовила появу плеяди польських музикологів та істориків музики, які були виховані на засадах навчально-наукової методології європейської академічної освіти. Це було покоління музикознавців, які отримали ґрунтовну фахову освіту європейського зразка у себе на батьківщині.

Ключові слова: ягеллонська культурна традиція, Інститут музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані, музикологічна освіта.

Hysa Oksana, Candidate of Arts Sciences, Associate Professor, Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

Jagellonian Tradition in Poland and Its Projection in the Structure of the University of Poznan (1922-2023)

The purpose of the article is to analyse the activities of the Department of Musicology of the University of Poznań in the line of the Jagiellonian tradition of Poland in the original refraction of the foundations of European academic musical education from its foundation (1922) to the beginning of the twenty-first century. **The research methodology** consists in the application of the biographical method (studying the life path of famous representatives of the Poznań school of musicology); the source study method (studying scientific works on the above-mentioned issues); and the musicological and analytical method to study a separate stylistic typology and historiographical achievements. **The scientific novelty** of the work lies in the identification of the cultural phenomenon of Jagiellonianism in connection with the peculiarities of the foundation and functioning of the Department of Musicology at the University of Poznań. **Conclusions.** The study helped to trace the path of formation of musicology as a science and academic discipline in Poznań in the line with the Jagiellonian tradition of Poland in the original refraction of the foundations of European academic musical education from its foundation (1922) to the beginning of the twenty-first century. The Department of Musicology headed by L. Kamienski was the only academic unit in Poland where research in the field of ethnomusicology was conducted. This department was the first in the country to launch musicological activities aimed to systematise the collection and process Polish folk music based on live material. A regional phonographic archive was founded at the department. The activities of L. Kamienski and A. Cybinski led to the emergence of a galaxy of Polish musicologists and music historians who were brought up on the principles of the educational and scientific methodology of European

academic education. This was a generation of musicologists who received a thorough professional education of the European standard in their homeland.

Key words: Jagiellonian cultural tradition, Institute of Musicology of Adam Mickiewicz University in Poznań, musicological education.

Актуальність теми. Дослідження історії кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані є актуальним на сучасному етапі, оскільки втілює досвід братньої слов'янської країни, культура якої знаходилася у першій половині ХХ століття на переламному етапі буття нації, що співвідносне із положенням України сьогодні. А вказаний етап буття Університету у Познані в ракурсі слов'янського співробітництва у вибудові відповідної музикологічної школи не привертав уваги українських та зарубіжних музикознавців. Тому сьогодні існує потреба цілісного наукового дослідження навчально-педагогічної та наукової діяльності вказаної кафедри у відповідному часовому обсязі.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом останнього часу специфіка ягеллонства розглядалась у працях польських та українських авторів, коли висвітлювалися проблеми польського бідермайера Олени Маркової [1], Ігора Подобаса [2], Януша Тазбіра [10, с. 46-52] й ін.). Творчі здобутки кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані вивчали: Казімеж Міхаловські [6], Божена Мушкальська [8, 9-36], Крістіна Моравська [7] та інші.

Вказана проблема недостатньо досліджена в українському та зарубіжному музикознавстві і потребує більш глибокого осмислення.

Мета роботи – проаналізувати діяльність кафедри музикології Познанського університету у руслі ягеллонської традиції Польщі в оригінальному переломленні засад європейської музичної академічної освіти від часу її заснування (1922 р.) до початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Познань віддавна входила до польської держави від її заснування і хрещення у Х ст., тобто в умовах прийняття князем Мешком християнства нероздільної церкви. Не дивно, що на період ягеллонської Польщі припадає найвищий розквіт Познані. Спроби германізації в межах Пруссії завжди викликали різкий опір, зокрема в 1939–1945 рр., коли як центр Позен провінції Ватерланд місто опинилося у складі гітлерівської Німеччини.

Познанський університет був відкритий у 1518 р. на тлі культурних розбудов Ягеллонів, котрі відстоювали слов'янську єдність національно трискладової Речі Посполитої. Реальна діяльність цього університету тривала з 1611 р., хоча офіційне відкриття датується

1919 р. Познанський університет увібрав досвід більше за півтора сторіччя до нього заснованого Краківського університету, в якому функціонував факультет вільних мистецтв.

Після входження Познані у самостійну Польщу в 1918 р. Познанський університет, офіційно відкритий роком пізніше, зосередив потужні професійні сили вищої освітньої діяльності в країні. Зрозуміло, що мистецький комплекс, заявлений у Краківському історичному попереднику Познанського, став суттєвим здобутком діяльності вказаного навчального закладу.

Так, у першому семестрі 1919/20 навчального року при філософському факультеті Познанського університету ксьондз Вацлав Гебуrowsький створив постійний семінар для студентів, який проводив декілька місяців на громадських засадах. Його учасниками були студенти вказаного факультету, котрі прагнули поглибити свої знання з історії польського мистецтва. Вивчалися такі предмети, як історія поліфонії, історія ораторії, хоровий спів та основи теорії музики [7, 299].

Познанський університет отримав почесне призначення – імені Адама Міцкевича – в 1955 р., ствердивши особливу пошану цього центра освітньої активності Польщі до видатного поета нації й світу. Крім університету, цим іменем названий парк, що є пам'яткою міста. Звернення до імені А. Міцкевича при історичній ідентифікації університету надзвичайно символічне. Адже діяльність геніального поета і теоретика літератури, історика, політичного діяча і великого ентузіаста слов'янського братства, уродженця сучасної Білорусії, яку ототожнював з Литвою, і представника ягеллонської пам'яті про «литовське в польському» надає певного ідеологічного й змістовно-організаційного ореолу діяльності Познанського університету. Втілення особливої турботи щодо мистецтвознавчої і спеціально музикознавчої спрямованості праці знаменитого закладу склалося з перших же кроків його офіційного буття.

1 травня 1922 р. польського музиколога, педагога і музичного критика Л. Каменського було призначено на посаду завідувача семінару [9, 12]. Він залишався єдиним викладачем аж до 1924 р. Студенти, які хотіли отримати цю

спеціальність, повинні були під час навчання відвідувати лекції з музичних композицій XVIII ст., камерної музики XVIII ст., музикознавчого аналізу, історії опери й ін.

Навчальна програма на кафедрі музикознавства Познанського університету не відрізнялася від навчальних програм двох інших музикознавчих центрів – у Кракові та Львові. Однак Л. Каменський виявив пристрасть до польського музичного фольклору. Він розпочав роботу, щоби привернути до проблеми музичного фольклору увагу ширшої групи людей. У 1922 р. професор прочитав лекцію про польські народні пісні.

Очолована Л. Каменським кафедра музикознавства була єдиним науковим підрозділом у Польщі, де велися дослідження в галузі порівняльної музикології. Ця кафедра першою в країні розгорнула музикознавчу діяльність щодо систематизації збору та обробки польської народної музики на основі живого матеріалу. У 1930 р. музиколог розпочав систематичну роботу щодо збору музичних записів. [5, 36].

Навколо Л. Каменського зібралася велика група студентів, яка особливо цікавилася фольклором. Протягом першого року діяльності було зібрано понад 1000 фонограм польських народних пісень та інструментальної музики жителів Великопольщі, світських і релігійних. У 1931/32 навчальному році архів РАФ був поповнений понад 600 новими фонографічними записами, з яких переважна більшість була зібрана у Померанії Л. Каменським, а решту – Я. Петрушинською і М. Квеком у Великопольщі і Мазовії [3, 2].

На кафедрі музикології Познанського університету в міжвоєнний період навчалися 77 осіб, з яких 22 захистили кандидатські дисертації.

Діяльність кафедри музикології Познанського університету під керівництвом Л. Каменського отримала загальнонаціональне визнання. У вересні 1939 р., коли німецькі війська увійшли до Познані, всі колекції РАФ були назавжди втрачені.

У 1936 р. завідувач кафедри музикології Л. Каменський отримав звання професора. У 1938/39 навчальному році він був деканом гуманітарного факультету університету. Також проводив лекції у Берліні, Франкфурті, Братиславі, Празі. У міжвоєнний період був нагороджений офіцерським хрестом Ордена Білого Лева (1930) та Золотим Хрестом (1936).

Невдовзі після початку нацистської окупації Л. Каменський був заарештований гестапо за звинувачення в антифашистській

діяльності, а через публікації, в яких він стверджував про польськість Померанії та Кашубії, був оголошений «ворогом рейху». Лише завдяки старанням дружини (німкені за походженням) його звільнили. Професор перебував під постійним наглядом поліції. Працював в архіві Познанської бібліотеки Рачинських. Після війни комуністична влада Польщі звинуватила його у співпраці з нацистами. На судовому процесі, на якому однак не було надано переконливих доказів співпраці Л. Каменського з окупантами, його було засуджено до 3 років позбавлення волі, конфіскації майна і позбавлення громадянських прав. Після пом'якшення вироку професор домігся помилування і нарешті в 1960 р. суд постановив скасувати його попередню судимість. Та Л. Каменського назавжди відсторонили від роботи в академічному середовищі. У 1949–1957 рр. професор жив у Торуні, де працював викладачем у дитячій музичній школі [4].

Зважаючи на наукові здобутки Л. Каменського, його композиторські пошуки є скромними. Перші музичні твори він написав у ранньому віці – спочатку прості, а в зрілі роки вже використовував складні технічні і творчі прийоми. Композитор написав велику кількість творів в романтичному стилі, з поетичним розмахом. Він любив музику В. Моцарта, Ф. Шопена, Р. Шумана та інших відомих композиторів.

Серед музичних творів Л. Каменського особливу увагу привертають дві масштабні музичні композиції: «Sinfonia Paschalis» – з першого періоду його творчості (Вагнерівського) та комічна опера в трьох актах «Дами і гусари» («Damy i huzary») на лібрето драматурга О. Фредра – з другого періоду його творчості (Моцартівського). Варто відзначити, що найвизначнішим музичним твором композитора є його комічна опера «Дами та гусари». Світова прем'єра відбулася у Великому театрі імені Станіслава Монюшка в Познані 3 жовтня 1938 р.

На жаль, досі немає опрацювань композиторської творчості музиколога Л. Каменського, оскільки праці всього його життя були значною мірою знищені вандалами, тож важко повністю оцінити його музичну спадщину. Але композитор був великим музикознавчим авторитетом свого часу, новатором в галузі етнографічних досліджень. У 1910–1918 р. Л. Каменський створив біблійну оперу на власний текст «Тамар», комічну оперу «Табур», симфонічну поему «Казка».

У 1949–1957 рр. працював в дитячій музичній школі в Торуню. В цей період він почав реконструювати партитуру своєї втраченої опери «Дами та гусари». У спадщині Л. Каменського майже 40 сольних пісень на польські, німецькі та англійські слова, близько 100 фортепіанних п'єс, зокрема етюди, вальси, 20 ходячих танців і танців полонез для фортепіано, 60 вальсів та ін. [4]. У 1950-х роках записав 150 м'яких компакт-дисків з Кашубії.

Наприкінці свого життя Л. Каменський знову звернувся до композиторської творчості. На жаль, більшість його доробку як композитора до 1939 р., включаючи всі симфонічні та сценічні твори, втрачено в час Другої світової війни [8, 12].

У середині травня 1945 р. на кафедрі музикології Познанського університету розпочали свої перші заняття зі студентами колишні асистенти і викладачі кафедри М. Квек та М. Собецький, а гуманітарна рада факультету запросила професора, засновника і колишнього керівника кафедри музикології у Львові А. Хибінського, який тоді проживав у Кракові, до праці в Познані. Завдяки його старанням кафедра музикознавства зазнала великих змін. За період діяльності А. Хибінського впродовж 1945–1954 рр. майже 100 осіб почали вивчати музикознавство.

Після смерті А. Хибінського у 1952 р. посаду керівника кафедри зайняла доцент М.-К. Щепанська. Їй допомагали М. Собецький, приїздив на лекції з Варшави Г. Файхт, а також випускники кафедри Й. Собецька, З. Сітовський, В. Рогаль, Е. Новачик, Т. Струмільо, З.-М. Швейковський.

У 1974 р. керівником кафедри музикознавства стала доктор Кристіна Вінович. Саме завдяки її старанням була розроблена нова навчальна програма й сформована команда співробітників.

Із 1975 р. кафедру музикознавства очолював професор, доктор габілітований Ян Штешевський, а з 1999 р. – професор, доктор габілітований Данута Ясінська.

З жовтня 2016 р. до вересня 2019 р. обов'язки директора цього інституту виконувала професор, доктор габілітований Юстина Гуменка-Якубовська. У 2019 р. посаду керівника Інституту музикології обійняв професор, доктор габілітований Петро Подліпняк. В інституті працювали сім незалежних співробітників (включаючи трьох штатних професорів) і шість асистентів, а також навчалися понад десять докторантів.

1 жовтня 2019 р. Інститут музикології та Інститут історії мистецтва разом створили

новий підрозділ в структурі Університету імені Адама Міцкевича в Познані – факультет мистецтвознавства [11, 12].

Музикологія в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані динамічно розвивається у кількох наукових напрямках: історія музики, дослідження польської музики та музики ХІХ–ХХ ст., етномузикологія, оперологічні, психоакустичні та когнітивні питання, а також питання, пов'язані з естетикою та філософією музики. Так, у музикознавчому відділі, як частині спеціалізації оперного мистецтва, що є унікальним науковим профілем у національному масштабі (навчав як майбутніх істориків, так і теоретиків опери, критиків музичного театру), співпрацюють відомі театральні під керівництвом професора, доктора габілітованого Доброхні Ратайчаквої.

Отже, ягеллонство, будучи унікальним здобутком релігійно-державного буття Великої Польщі ХV–ХVІ ст., стало стимулом культурно-релігійних рухів та акцій наступних епох, демонструючи у сутності старокатолицької традиції європейського світу культурну пам'ять про нероздільну церкву першохристиянського буття і надихаючи релігійно-творчим єднанням сучасні глобалістські виміри людського планетарного існування.

Наукова новизна роботи полягає у виокремленні культурного феномену ягеллонства у зв'язку з особливостями заснування і функціонування музикологічної кафедри у Познанському університеті. Висновки. Ягеллонська традиція є феноменальним утворенням ренесансного стилю суспільного мислення, у якому специфічне сприйняття гармонії «двох світів» – культурних цінностей християнства і позахристиянських культурних надбань – набуло унікальної державотворчої та релігійної доктрини давньохристиянської єдності православних і католиків в одному соціумі.

Вказаний культурний статус ягеллонства став символом Польщі, що вже у ХІХ ст. констатував А. Міцкевич у своїх розробках «литовського в польському» і художньо відобразив у поемі «Пан Тадеуш чи останній наїзд в Литву у 1812 – 1813 роках». Саме ягеллонські засади спонукали М. Карловича, якого високо цінував А. Хибінський, написати свою «Литовську рапсодію» (за матеріалами білоруського фольклору, що безпосередньо увібрав впливи литовського язичництва).

Дане дослідження дало змогу простежити шлях становлення музикології як науки та навчальної дисципліни у Познані. Очолювана

Л. Каменським кафедра музикознавства була єдиним науковим підрозділом у Польщі, де велися дослідження в галузі етномузикологічної музикології. Ця кафедра першою в країні розгорнула музикознавчу діяльність щодо систематизації збору та обробки польської народної музики на основі живого матеріалу. При кафедрі було засновано регіональний фонографічний архів.

Діяльність Л. Каменського та А. Хибінського зумовила появу плеяди польських музикологів та істориків музики, які були виховані на засадах навчально-наукової методології європейської академічної освіти. Це було покоління музикознавців, які отримали ґрунтовну фахову освіту європейського зразка у себе на батьківщині.

Література

1. Маркова Е. Проблемы музыкальной культурологии. Одесса : Астропринт, 2012. 164 с.
2. Подобас І. Мазурки Ф. Шопена в контексті варшавського бідермаєра: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 «Музичне мистецтво». Одеса, 2012. 19 с.
3. Kamiński Ł. Kaszebskie nuty : pieśni kaszubskie : 13 pieśni na głos z fortepianem. Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej, 1936. 23 s.
4. Kamiński Łucjan. URL : <https://ewietor.pl/kamienski-lucjan/> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1929/30 i 1930/1 za rektoratu Prof. Dr. Stanisława Kasznicy i otwarcie roku szkolnego 1931/2 przez nowego rektora Prof. Dr. Jana Sajdaka w dniu 25 października 1931 roku. Poznań, 1932. 40 s.
6. Michalowski K. Bibliografia Polskiego Piśmiennictwa Muzycznego. Kraków, 1955. 280 s.
7. Morawska K. Waclaw Gieburowski. Encyklopedia Muzyczna PWM. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 1987. T. 3 : E–F–J. S. 299–300.
8. Muszkalska B. Łucjan Kamiński. O biologii pieśni. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, 2011. S. 9–36.
9. Obst M. Muzykologia poznańska w okresie międzywojennym 1922–1939. In: Zeszyt Naukowy Poznańskiego Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego. 50-lecie powołania Katedry Muzykologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Materiały z Sesji Naukowej Sekcji Muzykologicznej PTM im. H. Wieniawskiego. Poznań, 1974. S. 20–46.
10. Tazbir J. Synkretyzm a kultura sarmatska. Teksty. 1974. № 4. S. 46–52.
11. Winowicz K. Poznańskie środowisko muzykologiczne w latach 1919–1939 w świetle listów do Adolfa Chybińskiego. Kronika Miasta Poznania. Poznań, 1989. № 2. 36 s.

References

1. Markova, E. (2012). Problems of musical culture. Odessa: Astroprint [in Ukrainian].
2. Podobas, I. (2012). Mazurki of F. Chopin in the context of the Warsaw Biedermeier. Candidate's thesis. Odessa. [in Ukrainian].
3. Kamiński, Ł. (1936). Kaszebsci sheet music: Kashubian songs: 13 songs for voice and piano. Warsaw: Polish Music Publishing Society. [in Polish]
4. Kamiński, Łucjan. URL: <https://ewietor.pl/kamienski-lucjan/> (date: April 5, 2023). [in Polish].
5. Chronicle of the University of Poznań (1932). For the school years 1929/30 and 1930/1 for the rector's office, Prof. Dr. Stanisław Kasznica and the opening of the 1931/2 school year by the new rector, Prof. Dr. Jan Sajdak on October 25, 1931. Poznan. [in Polish]
6. Michalowski, K. (1955). Bibliography of Polish Music Writing. Krakow. [in Polish].
7. Morawska, K. (1987). Waclaw Gieburowski. PWM Music Encyclopedia. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA. Vols. 3: E–F–J. pp. 299–300. [in Polish].
8. Muszkalska, B. (2011). Łucjan Kamiński. On the biology of song. Poznań: Poznań Society of Friends of Science, University of A. Mickiewicz. pp. 9–36. [in Polish].
9. Obst, M. (1974). Poznań musicology in the interwar period, 1922–1939. In: Scientific Notebook of the Poznań Music Society Henryk Wieniawski. 50th anniversary of establishing the Department of Musicology at the University of Adam Mickiewicz. Materials from the —Scientific Session of the Musicological Section of the PTM H. Wieniawskil. pp. 20–46. Poznań: PTM. [in Polish].
10. Tazbir, J. (1974). Synkretyzm a kultura sarmatska. Teksty. № 4. pp. 46–52. [in Polish]
11. Winowicz, K. (1989). Poznań musicological community in the years 1919–1939 in the light of letters to Adolf Chybiński. Chronicle of the City of Poznań. Poznań. № 2. 36 p. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 10.04.2023
Отримано після доопрацювання 15.05.2023
Прийнято до друку 23.05.2023